

НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА КОРЕСПОНДЕНЦІЮ ЯК РІЗНОВИД ВТРУЧАННЯ В ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У статті з'ясовано сутність проведення негласних слідчих дій під час здійснення кримінального провадження, розкрито окремі аспекти накладення арешту на кореспонденцію як різновид втручання в приватне спілкування в кримінальному провадженні.

Ключові слова: права людини, кримінальне провадження, негласні слідчі дії, кореспонденція.

Одним із найважливіших пріоритетних напрямів діяльності будь-якої розвинутої правової, демократичної держави є прогресивне національне законодавство, яке повинно ґрунтуватися, передусім, на визнанні людини, її життя й здоров'я, честі та гідності, недоторканності й безпеки найвищою соціальною цінністю. Гарантування прав і свобод людини є головним обов'язком кожної держави, оскільки держава відповідає перед людиною та суспільством за свою діяльність [1].

Мета статті – з'ясувати сутність проведення негласних слідчих дій під час здійснення кримінального провадження, розкрити окремі аспекти накладення арешту на кореспонденцію як різновид втручання в приватне спілкування в кримінальному провадженні.

У будь-якій державі світу, у тому числі сильно економічно розвинутої, неминуче звернення людини хоча б один раз за все своє життя до правоохоронних органів за захистом своїх прав та свобод. Однак, усе не так просто, як здається на перший погляд, оскільки людина, звертаючись по допомогу до державних органів, часто стикається з неможливістю довести, що її права були порушені, а ще важче домогтися їх відновлення. Права та свободи людини мають досить широкий спектр та різновиди втілення в життя в усіх без винятку галузях права, особливого значення набуває саме втручання в приватне спілкування. Приватне спілкування має певні різновиди й особливості, що стосується, насамперед, тієї галузі права, в якій вони втілюються в життя. Так, широкий шар вивчення стану дотримання прав і свобод людини у приватному спілкуванні має сфера кримінального провадження. Саме питання дотримання прав і свобод під час приватного спілкування в кримінальному провадженні виходить на новий прогресивний рівень розвитку, відправною точкою якого стало прийняття 13 квітня 2012 р. но-

вого Кримінального процесуального кодексу європейського рівня.

У цьому аспекті потребують глибшого вивчення питання щодо окремих різновидів втручання в приватне спілкування, зокрема дотримання прав і свобод людини в разі накладення арешту на кореспонденцію в кримінальному провадженні, оскільки саме в кримінальному провадженні людина найчастіше стикається з окремими проблемами щодо порушення її прав і свобод.

Таким чином, особливого значення набувають питання щодо накладення арешту на кореспонденцію, як різновид втручання в приватне спілкування людини, як одного із засобів проведення негласних слідчих дій у кримінальному провадженні.

Відповідно до положень ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Кодекс), основним завданням кримінального провадження є захист особи від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також жодна особа не може бути піддана необґрунтованому процесуальному примусу та до кожного учасника кримінального провадження повинна бути застосована належна правова процедура [2, ст. 2].

Згідно з положеннями ст. 7 Кодексу, зміст і форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, серед яких законність, рівність перед законом і судом, забезпечення права на свободу й особисту недоторканність, таємниця спілкування, невтручання у приватне життя, забезпечення права на захист, безпосередність дослідження показань, речей і документів [2, ст. 7].

Забезпечення належної правової процедури та захист прав людини неможливі без проведення відповідних слідчих дій під час здійснення кримінального провадження, тому спочатку необхідно з'ясувати сутність саме слідчих дій у кримінальному провадженні.

Дослідженню різних аспектів забезпечення прав і свобод людини під час проведення слідчих дій приділено значну увагу в науковій літературі, зокрема в працях О.М. Бандурки, Є.Г. Коваленко, М.М. Михеєнко, В.В. Назарова, В.Т. Нора, В.Я. Тація, В.М. Тертишника, С.А. Шейфера, В.П. Шибіка та ін.

Вчені вкладають різний зміст у цей термін, так С.А. Шейфер зазначає, що слідчі дії – це дії, які, як правило, називають збиранням доказів [3]. М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко вказують на те, що слідчі дії, як частина процесуальних дій, пов'язані з виявленням, фіксацією та перевіркою доказів у кримінальній справі [4]. Є.Г. Коваленко зауважує, що слідчими є процесуальні дії слідчого, спрямовані на виявлення, закріплення й перевірку доказів, змінюючи слово “фіксація” на “закріплення” [5]. Подібне визначення дає В.М. Тертишник, з тією відмінністю, що слідчі дії спрямовані не тільки на збирання та перевірку доказів, а й на їх дослідження [6]. Нерідко зустрічається думка про те, що під слідчими діями слід розуміти будь-які дії слідчого, регламентовані Кримінально-процесуальним законом. Отже, основним змістом процесуальної діяльності є встановлення об'єктивної істини, а основним засобом отримання й перевірки доказів є слідчі дії.

Таким чином, під слідчими діями слід розуміти регламентовані нормами процесуального права й здійснювані в межах кримінально-процесуального провадження уповноваженою на те особою, а також забезпечувані заходами державного примусу та супроводжувані необхідним документуванням процесуальні дії, які являють собою комплекс пізнавально-засвідчувальних операцій, спрямованих на отримання, дослідження й перевірку доказів [7].

Відповідно до положень ст. 223 Кодексу, слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети [2, ст. 223].

Отже, можна зробити висновок, що слідчі (розшукові) дії є основним та найефективнішим інструментом доказування на досудовому розслідуванні, способом пошуку, отримання та перевірки доказів для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Крім того, про пошуковий характер слідчих (розшукових) дій свідчить і запровадження абсолютного нового поняття “негласні слідчі (розшукові) дії”, які, згідно зі ст. 246 Кримінального процесуального кодексу України, є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбаче-

них Кодексом. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом [2, ст. 246].

Враховуючи те, що негласні слідчі дії в кримінальному провадженні становлять велику частку від проведення слідчих дій і пошук, отримання, перевірка доказів здійснюється без розголошення відомостей, тому залежно від ситуації залишаються певні можливості щодо порушення прав та свобод людини, особливе це може відчуватися під час втручання в приватне спілкування в кримінальному провадженні.

Відповідно до положень ст. 258 Кодексу, одним із різновидів втручання в приватне спілкування є накладення арешту на кореспонденцію під час проведення негласних слідчих дій у кримінальному провадженні [2, ст. 258].

Згідно з положеннями ст. 261 Кодексу, накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома проводиться у виняткових випадках на підставі ухвали слідчого судді. Арешт на кореспонденцію накладається, якщо під час досудового розслідування є достатні підстави вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція певної особи іншим особам або інших осіб їй може містити відомості про обставини, які мають значення для досудового розслідування, або речі й документи, що мають істотне значення для досудового розслідування. Накладення арешту на кореспонденцію надає право слідчому здійснювати огляд і виїмку цієї кореспонденції. Кореспонденцією, передбаченою цією статтею, є листи всіх видів, бандеролі, посилки, поштові контейнери, перекази, телеграми, інші матеріальні носії передання інформації між особами. Після закінчення строку, визначеного в ухвалі слідчого судді, накладений на кореспонденцію арешт вважається скасованим [2, ст. 261].

Отже, накладення арешту на кореспонденцію особи є негласною слідчою дією, яке здійснюється щодо особи, котра підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину та проводиться у виняткових випадках за рішенням слідчого судді відповідно до положень ст. 246, 248, 250 Кодексу.

Накладення арешту на кореспонденцію відбувається на підставі відповідних положень Кодексу та Закону України “Про поштовий зв'язок” (далі – Закон). Так, арешт на кореспонденцію може бути накладений на всі види поштових відправлень, визначених ст. 1 Законом, який передбачає такі види:

лист – поштове відправлення у вигляді поштового конверта з вкладенням письмового повідомлення або документа, розміри і масу якого встановлено відповідно до законодавства України;

бандероль – поштове відправлення з друкованими виданнями, діловими папера-

ми, предметами культурно-побутового та іншого призначення, розміри, маса і порядок упакування якого встановлено відповідно до законодавства України;

посилка – поштове відправлення з предметами культурно-побутового та іншого призначення, не забороненими законодавством до пересилання, розміри, маса і порядок упакування якого встановлені відповідно до законодавства України;

переказ грошових коштів (поштовий переказ) – послуга поштового зв'язку щодо виконання доручення користувача на пересилання та виплату адресату зазначеної суми грошей;

дрібний пакет – міжнародне рекомендоване поштове відправлення із зразками товарів, дрібними предметами подарункового та іншого характеру, розміри, маса і порядок упакування якого встановлені відповідно до законодавства України;

сектограми – письмові повідомлення, написані сектографічним способом, друковані видання для сліпих, кліше із знаками сектографії, що подаються у відкритому вигляді, а також звукові записи та спеціальний папір, призначені виключно для сліпих, за умови, що вони відправляються офіційно визнаними установами для сліпих або на їх адресу;

- поштова картка – поштове відправлення у вигляді стандартного бланка, що містить відкрите письмове повідомлення;
- поштовий контейнер – спеціалізований контейнер, призначений для перевезень та тимчасового зберігання пошти;
- телеграма – документальне повідомлення, лист або інформація, які передаються способами телеграфного зв'язку;
- радіограма – повідомлення, що передається радіотелеграфом [8].

Також необхідно зазначити, що, згідно з положеннями ч. 4 ст. 261 Кодексу, під кореспонденцією розуміються також інші матеріальні носії передання інформації між особами [2, ст. 261].

Особливістю накладення арешту на кореспонденцію є те, що дозвіл на це може бути наданий лише у випадках, якщо органи досудового розслідування мають обґрунтовані підстави вважати, що в будь-якій кореспонденції підозрюваного чи обвинуваченого можуть міститися предмети або документи, які мають доказове значення у кримінальному провадженні та тільки на ухвали слідчого судді, яка є обов'язковою для виконання керівником установи чи підприємства, що надає послуги поштового зв'язку.

Таким чином, якщо підбити певний підсумок, то необхідно зазначити, що зміст ст. 261 Кодексу передбачає, що в разі виникнення обґрунтованих підстав з боку органів досудового розслідування слідчий суддя у виняткових випадках може винести ухвалу про накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома.

З іншого боку, цей зміст означає, що особа, яка є учасником кримінального провадження, може зазнавати певної шкоди з боку правоохоронних органів у частині втручання у приватне спілкування, яке виражається в огляді її листів, бандеролі, посилок, поштових контейнерів, переказів, телеграм, інших матеріальних носіїв передання інформації між особами. Проте, якщо ця особа є підозрюваною чи обвинуваченою у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину та правоохоронні органи повністю впевнені в своїх діях, то, звичайно, ці дії є повністю законними.

Однак, на наш погляд, постають одразу два питання: чи впевнені правоохоронні органи у своїх діях та чи обґрунтовані дії слідчого судді при винесенні ухвали? Але, на жаль, на ці питання неможливо відповісти однозначно через необхідність урахування багатьох факторів під час проведення тих чи інших дій, тому ці питання будуть постійно виникати та вимагати додаткового більш глибокого вивчення.

Висновки. На сьогодні вже можна говорити з упевненістю про те, що не всі дії правоохоронних органів та суддів під час здійснення кримінального провадження за новим Кримінальним процесуальним кодексом України спрямовані на захист прав та свобод людини, хоча Кодекс є демократичним і його основою є захист прав та свобод людини. А це, у свою чергу, буде залежати не тільки від правоохоронних органів та суддів, а й від самої людини, яка буде прагнути всіма законними способами захистити свої права від протиправних посягань.

Список використаної літератури

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. // Голос України. – 2012. – № 90–91. – 19 травня.
3. Шейфер С.А. Познавательная функция и процессуальная характеристика следственных действий / С.А. Шейфер // Правоведение. – 1980. – С. 92–98.
4. Михеєвко М.М. Кримінальний процес України / М.М. Михеєвко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко. – К., 1999. – С. 253–254.
5. Коваленко Є.Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України : підручник / Є.Г. Коваленко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 632 с.
6. Тертишник В.М. Кримінально-процесуальне право України : підручник / В.М. Тертишник. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 576 с.
7. Провадження слідчих (розшукових) дій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://prigovorsuda.info/yuridisheskie_referati/348-provadhennya-sldchih-rozshukovih-diy.html.

8. Про поштовий зв'язок [Електронний ресурс] : Закон України від 08.02.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. –

2002. – № 6. – Ст. 39. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2759-14>.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2013.

Лисюк Ю.В. Наложение ареста на корреспонденцию как разновидность вмешательства в частное общение при осуществлении следственных действий в уголовном производстве

В статье определена сущность проведения негласных следственных действий в процессе уголовного производства, раскрыты отдельные аспекты наложения ареста на корреспонденцию как разновидность вмешательства в частное общение в уголовном производстве.

Ключевые слова: права человека, уголовное производство, негласные следственные действия, корреспонденция.

Lysyuk Yu.V. Seizure of correspondence as a kind of intervention in private communications when investigative actions in criminal proceedings

Human rights and freedoms in Ukraine since the beginning of existence became a sort of hostage heavy processes in the country; the object of the political system disorders, which, in turn, respectively, offsetting them very valuable. Accordingly, this approach has had a major impact on the formation of a human of his experience and outlook, has created a certain unfavorable conditions for the development of individual potential, both in society and in the state.

Respect for human rights and freedoms is an essential element of the rule of law, where the highest social value is the individual, his rights and freedoms, it is on them to ensure full implementation and in public life should be directed all state activities, which certainly shows the level of development and legal status of the society in the state. After all, society shows the level of compliance with the law in a particular country, and the rule of law is directly dependent on observance of the rights and freedoms of the individual.

Of particular importance is the fact that every person in the country should always feel that in case of violation of his rights and freedoms, he can count on the support and effective assistance from both public authorities and the state.

Ukraine, constantly moving towards the European Union, making sure steps, which resulted in the development and adoption of the new Criminal Procedure Code, the European level. Accordingly, the adoption of the code should be the basic starting point for further development of our state and to implement the basic national policy, namely respect for human rights and freedoms.

In this sense, should give serious consideration to the rights and freedoms of the individual in criminal proceedings, where they represent a wide range of species and their implementation, especially for intervention in private communications. For instance, one of the varieties of intervention in private communications is the study of the state of human rights and freedoms in the case of seizure of correspondence in criminal proceedings, as this is part of the criminal people often faced with the most noticeable problems.

It follows that issues of particular importance for seizure of correspondence as a kind of intervention in the private communications of human as a means of covert investigation in criminal proceedings.

Key words: human rights, criminal proceeding, unspoken investigations, correspondence.